№ 133 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 14 **1896** ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 14 № 133

ՔՍԱՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1897** ԹՒԱԿԱՆԻ

25-ՐԴ ՏԱՐԻ „ՄՇԱԿ" 25-ՐԴ ՏԱՐԻ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն դիրքով, նոյն պրօգրամայով և նոյն ուղղութեամբ: Մենք սատնում ենք սեփական հեռագիրներ:

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը՝ 1 րուբլի:

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն):

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով. բառին վճարվում է 2 կոպէկ:

Մարթա Բարսեղեան, Նունէ Մովսիսեան Գալստեանցներ, Նատալիա Մանուչարեանց և դուստր Ստեփաննոս Երամեանց յայտնում են իրանց բարեկամներին և ծանօթներին, առաջինը՝ իր սիրելի որդու, երկրորդը՝ իր թանգագին ամուսնու, երրորդը՝ իր եղբօր, իսկ վերջինը իր փեսայ

ԳԷՈՐԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ԳԱԼՍՏԵԱՆՑԻ

մահը: Յուղարկաւորութեան հանդէսը կը կատարվի շաբաթ օր, ամսիս 16-ին, երեկոյեան ժամը 3-ին, իր սեփական տնից՝ դէպի վանքի մայր-եկեղեցին, իսկ թաղումը կը կայանայ կիրակի օր, նոյեմբերի 17-ին, վանքի գաւթում: Հոգեհանգիստ ամեն երեկոյ, ժամը $5^1/_2$-ին: 1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գոնէ այսուհետև.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գիւղական կանոնադրութիւն. Նամակ խմբագրութեան. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Լուրեր Կ. Պոլսից. Նամակ Ամերիկայից.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Լեռնցիները.

ԳՈՆԷ ԱՅՍՈՒՀԵՏԵՒ

Թիֆլիսի քաղաքային դումայի քառամեակի լրանալու պատճառով՝ դարձեալ սկսվում են հասարակութեան մէջ խօսակցութիւններ այն բանի մասին, թէ ինչ կարող էին անել քաղաքային ինքնավարութիւնները մեր երկրում և մանաւորապէս Թիֆլիսը իր ազգաբնակութեան համար: Եթէ իսկապէս Թիֆլիսի դուման բարեխղճօրէն կատարած լինէր իր պարտաւորութիւնները, նա ոչ միայն մի օգտաւէտ գործ կատարած կը լինէր իր բնակիչների համար, այլ և գեղեցիկ օրինակ կարող էր ծառայել մեր միւս քաղաքների և գուցէ նոյն իսկ գիւղերի համար:

Քաղաքային ինքնավարութիւնը դնում է տուրքեր քաղաքացիների վրա և ձեռնարկում է մի քանի գործերի, ինչպէս են փողոցների սալայատակելը, ջուր և լոյս մատակարարելը. բայց չը խօսելով այն բանի մասին, որ նոյն իսկ այդ գործերը նա կատարում է յաճախ շատ անբաւարար կերպով, նա համարեա երբէք ուշադրութիւն չէ դարձրել ազգաբնակութեան նիւթական և բարոյական վիճակը բարձրացնելու խնդրի վրա: Քաղաքային դուման, որ ամբողջ քաղաքի ազգաբնակութեան ներկայացուցիչն է, կոչված է ամենալուրջ կերպով զբաղվել այնպիսի խնդիրներով, որոնք կարող են աւելացնել քաղաքի հարստութիւնը և լուսաւորութիւնը, արդիւնաւորել նրա աշխատանքը, բարձրացնել նրա կրթութեան և հասարակական կեանքի մակերևոյթը:

Թիֆլիսում այդ հարցը մի քանի անգամ յարուցվել է թէ ընտրողական նախապատրաստական ժողովներում, թէ մամուլի մէջ երևեցած յօդուածներում, և այնու ամենայնիւ ընտրութիւնը վերջանալուց և դումաները կազմվելուց յետոյ ամեն մի ծրագիր, ամեն մի բարի ցանկութիւն մոռացվել են և կեանքը, դումայի շնորհիւ, ոչ միայն մի մազաչափ առաջ չէ գնացել, այլ երբեմն զգալի կերպով վնասվել է:

Գոնէ այսուհետև, երկարատև հիասթափութիւնից յետոյ, միջոցներ ձեռնարկվէին, որ վաղուց յայտնած ցանկութիւնները իրականութիւն ստանան և այդպիսով սկիզբ դրվէր մի մեծ և համակրելի հասարակական գործունէութեան:

Մի ուրիշ անգամ մենք կը խօսենք այն ձեռնարկութիւնների մասին, որ կարող են նպատակայարմար լինել քաղաքների բարգաւաճման համար:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԿԱՆՕՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կովկասի գիւղական ազգաբնակութեան մասին գոյութիւն ունեցող օրէնսդրութեան վերաքննութիւնը, որի համար, ինչպէս հաղորդվեց «Մշակի» անցեալ համարում, կազմվել է մի առանձին յանձնաժողով, վարչական մի վերին աստիճանի նշանաւոր կարգադրութիւն է համդիսանում: Այժմեան գործադիր օրէնքը, որի հիմքը դրվեց 1847 թւի բարձրագոյն հաստատված կանօնադրութեամբ և վերջացաւ 1861 և 1870 թւականների կարգադրութիւններով, որոնցով կանօնաւորվում են գիւղացիների հողային, անձնական, կալուածական և այլ յարաբերութիւնները թէ միմեանց և թէ հողատէրերի ու ազգաբնակութեան միւս դասակարգերի հետ,—գրեթէ կէս դար գործադրվելուց յետոյ համարվում են անբաւարար: Նա չէ համապատասխանում այն նպատակին, որին ձգտում էր կառավարութիւնը, հրատարակելով այդ կանօնադրութիւնները:

Կազմակերպել գիւղական և հողագործ ազգաբնակութեան կեանքը մարդավայել և խելացի հիմունքների վրա, դուրս հանել նրան այն ծանր վիճակից, որի մէջ նա ընկղմված էր Վրաստանում—ճորտութեան, իսկ Անդրկովկասում թիւրքական և պարսկական տիրապետութեան շնորհիւ, նպաստել նրա մտաւոր և տնտեսական զարգացման, ընտելացնել նրան համայնական ինքնավարութեան, որոշել նրա յարաբերութիւնները դէպի ազալարները, բէկերը, կալուածատէրերը, և գանձարանը, որոնց հողերը մշակում է գիւղացին, նպաստել նրան իր սեփականութիւնը դարձնել այն հողը, որը նա հերկում է իր ճակատի քրտինքով,—ահա այն նպատակը, որին ձգտում էին մինչև այժմ հրատարակված գիւղական օրէնսդրութիւնները:

Սակայն փորձը ցոյց տուեց, որ այդ նպատակը շատ քիչ կամ շատ վատ իրագործվեց: Օրէնսդրութեան վատ գործադրութիւնը այն հետևանքներն ունեցաւ, որ առաջ բերեց գիւղական կեանքը ապականող և մաշող զեղծումների մի ամբողջ շարք և գիշատիչ հակումներով օժտված հարստահարիչները լայն ասպարէզ գտան հարստահարել, ճնշել և տնտեսապէս սորկացնել գիւղական ազգաբնակութիւնը: Գիւղացու մտաւոր և տնտեսական զարգացման գործը յիսուն տարվայ մի երկար շրջանում շատ քիչ առաջադիմութիւն գործեց:

Այդ է պատճառը, որ անյետաձգելի պահանջ է դարձել վերակազմել գիւղական օրէնսդրութիւնը և ենթարկել նրան վերաքննութեան: Եւ վաղուց ժամանակ էր: Սակայն, որպէս զի ապագայ օրէնսդրութիւնը միանգամայն համապա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԼԵՌՆՑԻՆԵՐԸ

I

ԽՕՍՈՒՄ ԵՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐԸ

Բ.

Եղուարդ գիւղի արևմտեան կողմում ճանապարհը, հասնելով մի հսկայական կլոր ժայռի, կիսվում է: Մի կէսը շրջան է տալիս հարաւային ստորոտի մօտով, վազում է ցած, մի քանի խոշոր քարերի վրայով անցնում է Եղուարդի գետակը, և իսկոյն անյայտանում է ծմակների մէջ: Իսկ միւս կէսը երկու երեք մեծ պտոյտներ անելով, բարձրանում է ժայռի գլուխը և այնտեղ վերջանում:

Այդ վիթխարի սիւնը, որ տնկված է լեռների անհեթեթ խառնակութիւնների մէջտեղը, կոչվում է Վարդանի-կալ: Բայց ինչ կալ կարող է լինել այդպիսի բարձրութեան վրա: Երևի այդ Վարդանը մէկն է եղել այն մարդկանցից, որոնց մէջ նստած է յանդուգն, տարօրինակ ձեռնարկութիւնների ոգին: Նա պոկել ու ցած էր գլորել ժայռեր, մի լայն հրապարակ էր հարթել: Եւ այդքանն էլ բաւական էր, որ հսկայ կլոր ժայռը ստանար Վարդանի անունը: Բայց ճանապարհը, որ գնում էր դէպի այնտեղ, Վարդանի ոտների ստեղծածը չէր. նա պարզ ցոյց էր տալիս, որ խուժի ժողովուրդը շատ էր գնում այդ տարօրինակ տեղը:

Ի՞նչ կար այնտեղ:

Միայն մի բան,—մի վայրենի և ահեղ տեսարան, որ ամեն ժամանակ կարող էր զարմացնել նոյն իսկ խուժեցուն: Ահագին ձորը, ամբողջապէս քարից զանգված, սկիզբ էր առնում այդտեղ և ցած էր իջնում սարի լանջի հետ: Վարդանի-կալը շատ բարձր ու յարմար տեղից էր նայում ձորին, բայց չէր տեսնում այն ամենը, ինչ կար նրա մէջ: Եւ ո՞վ գիտէ արեգակն էլ կարողանո՞ւմ էր նայել ամեն մի խոռոչի, սև վիհի մէջ, որոնց ձորը կրում էր իր գրկում: Եղուարդի գետակը այնտեղ էր գտնում մշտնջենաւոր տանջանքների մի մռայլ ճանապարհ: Վարդանի-կալը բաց էր անում այդ տանջանքների դուռը: Այնտեղ, ուր նա ցցված էր իր կլոր հիմքի վրա, ջրերը փորել էին մի նեղ ու մութ անցք, որի մէջ ծածկված՝ ցած էին թափվում: Ջրվէժը ստորերկրեայ որոտներ էր հանում մի սարսափելի խորութեան մէջ, որ թագնված էր ծառերի և թփերի տակ: Կարծես գետը այդ խուլ որոտների առաջնորդութեամբ գնում էր դէպի երկրի խորքերը, բայց այնտեղ հանդիպելով մի ուժեղ դիմադրութեան, նորից դուրս էր թափվում, ամբողջապէս եռացող ալիքներ և փրփրան պտոյտներ դարձած:—Եւ ուրիշ ձայն չը կար ահագին ձորում: Երբեմն միայն մոխրագոյն անգղը բարձրանում էր ձորի ծերպերից և թափ տալով ահագին թևերը, իր սուր կանչիւնները խառնում էր անընդհատ վշշոցների հետ:

Սակայն այս տեսարանի պատճառով չէ այնքան բանուկ Վարդանի-կալի ճանապարհը: Սարեցու աչքը որոնում է ներքևում, անհեթեթ ջրվէժի կողքին մի սպիտակ և երկար քար: Այդտեղ տեսնվում էր մարդու ձեռքի գործը: Փորված էր ժայռի կտորը, միապաղաղ սպիտակ քարը ամրացրած էր նրա վրա: Ջրերը անդադար խփում էին նրա մի կողին, բայց ոչինչ չէին կարողանում պոկել կամ քանդել. քարի անդութեան հետ միացած էր կիրն ու աւազը, մի զանգուած, որ խուժում հաղուագիւտ է, և այստեղ լոյս էր ընկել լոկ այն պատճառով, որ պէտք էր շատ պինդ պահել սպիտակ քարը:

Նրան անուանում էին Սարօի գերեզման: Վարդանի-կալը գնացողները նրա մասին էին խօսում: Պատմողը շուտ շուտ ընդհատում էր իր խօսքը, և երկնքի ողորմութիւնն էր խնդրում մեղաւորի փրկութեան համար:

Սարօն վախկոտ մարդ չէր. ամբողջ խուժը գիտէր, որ նրան տուած է երկաթէ բազուկ: Այդ պատճառով, երբ այն սև տարին մահմետական թագաւորը զօրք ուղարկեց խուժ, հրաման տալով խլել անհնազանդ սարերի ազատութիւնը, Սարօն էր, ի հարկէ, որ խուժեցիների գլուխն անցաւ: Դեռ այդպիսի պատերազմ չէր եղել այս կողմերում. բայց լեռները երբ են երեսի վրա թողել իրանց զաւակներին: Խուժը անվրդով էր. եթէ զէնք չը մնար, քարերով կը ջարդէր թագաւորի զօրքը: Պէտք էր միայն պինդ պահել մի քանի անցքեր: Միակ թոյլ կողմը, որ բնութիւնը թողել էր լեռներում, այն անցքն էր, որ Ագուաւաքարի մօտ է գտնվում: Այդտեղ էր խուժեցիների գլխաւոր ոյժը: Սարեցի առաջնորդը թշնամու դէմ կանգնած առաջին կաւողն է: Եւ Սարօն գտնվում է ամենից առաջ: Կուի սկիզբը շատ տաք էր: Լեռնցի կորիճները դեռ լաւ չէին թափ ընկել, դեռ նրանց կեռ թրերը կարգին արիւնաթաթախ չէին դառել, երբ Սարօն—մեղք նրան, թուլացաւ... Դև էր մտել նրա մէջ, թէ ինչ էր... Նա առաջին խուժեցին էր, որ միտք արաւ թէ թշնամու հետ կարելի է հաշտ ապրել: Ուշ իմացան այդ բանը, այն ժամանակ, երբ Սարօն յետ քաշեց իր մարդկանց, հեռացրեց Ագուաւաքարից և թշնամին մտաւ խուժը: Մի քանի գիւղեր քանդվեցան, աւերակները այժմ էլ մնում են: Սարօն հնազանդվեց: Այն օրից խուժը երկու տեսակ հարկ էր տալիս. առնում է թագաւորը, առնում է և վրանաբնակ աւազակների ցեղը, որ գտնվում է սարի միւս երեսին: Այդ դժբախտութիւնը յանկարծ եկաւ խուժի վրա, այնպէս, ինչպէս յանկարծ ամպը ծածկում է երկինքը և կայծակը զարնվում է ժայռերին: Լծի տակ էր խուժեցու վիզը. պէտք էր կարել երեխայի բաժինը, որպէս զի անողորմ հարկահանները իրանցը տանէին:

տասխանն իր բուն կոչման և նպատակին, պէտք է վերանորոգուեն շատ լաւ կերպով վերաբերելու կրթականն ու յանձնարարութիւնք պէտք է խորհրդակցութեան հրաւիրի այնպիսի հմուտ անձանց, որոնք ուսումնասիրել են գիւղական կեանքը ու թէ գիւղատնտեսական, տնտեսականութեան, այլ գործնական կեանքի մէջ, որոնք շատ մանրակրկիտ կերպով ուսումնասիրել են գիւղական կեանքի մէջ բուն գրած գաղթականները, գիւղական ժողովրդի աշխարհայեացքը, պատմական հանգամանքները, ժամանակակից տնտեսական, մտաւոր և բարոյական վիճակը:

Միայն այդպիսի ուսումնասիրութեամբ գիւղում, տեղում, ձեռնհաս անձանց ցուցմունքներով և խորհրդով մշակած օրէնսդրութիւնը կարող է արմատական փոփոխութիւն մտցնել գիւղական կեանքի մէջ և մեծ զարկ տալ նրա տնտեսական ու բարոյական առաջադիմութեան: Գործը աւելի կը հեշտանայ, եթէ բացի մասնագէտ անձերի կարծիքը լսելուց, յանձնարարելը մամուլի քննադատութեան ենթարկել իր աշխատութիւնները և դրանցները և այդ ժամանակ, շատ մասնաւոր անձինք, որոնք նոյնպէս հիմնաւոր կերպով ծանօթ են գիւղական կեանքի հետ, կարող էին յայտնել իրանց կարծիքները և մշակութեան համար հարուստ նիւթ հայթայթել:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Շամախի, նոյեմբերի 10-ին

Կարդացել «Մշակի» մէջ Վ. Հովհանն. Կաթողիկոսի կոնդակը, որ վերաբերում էր Բաքւում թեմական դպրոց բաց անելուն և կոնդակից խորքացրութեան «Թեմական դպրոց Բաքւի մէջ» վերնագրով առաջնորդող յօդուածը, հարկաւոր ենք համարում այս մասին մի քանի խօսք ասել: Այն հանգամանքները ու յարմարութիւնները, որոնք իբրև հիմք կարող են ծառայել թեմական դպրոցը Շամախում բանալու՝ սրանք են.

Շամախի քաղաքը թէպէտ վարչական և արգիւնաբերական կողմից կենտրոն չէ կազմում, բայց թեմական դպրոցի համար կարող է իբրև լաւ կենտրոն ծառայել, որովհետև թեմի հայ բնակիչների ստուար մեծամասնութիւնը այդ գաւառումն է գտնվում: Դա առաջին: Երկրորդ՝ եթէ թեմական դպրոցը Բագու բացվի, այն ժամանակ Շամախու և Գօքչայի գաւառների հայերը զուրկ պիտի մնան կանոնաւոր կրթութիւնից, որովհետև նրանց նիւթական միջոցները չեն ներելու իրանց որդկերանց Բագու ուղարկել, որի համար առնուազն հարկաւոր է տարեկան 200 րուբլի ծախք, միմիայն ապրելու. մինչդեռ, Շամախու նման քաղաքում ապրելը շատ էժան կը նստի և թեմի բոլոր քաղաքները առանց դժուարութեան անգամ կարող են աշակերտ տալ: Եւ վերջապէս, որ ամենագլխաւորն է՝ այդ այն է, որ Բագուն ունի շատ կրթական հաստատութիւններ, մինչդեռ Շամախին մի եկեղեցական դպրոց էլ չունի, որտեղ ուսանեն մեր երեխաները:

Ուրիշ փաստեր էլ կան ապացուցանելու, որ թեմական դպրոցը Շամախում աւելի յարմարութիւններ կունենայ, քան Բագւում. սակայն այդ կը պարզվի այն ժամանակ, երբ խորէն եպիսկոպոս Ստեփանէ կայցելի ու կը հաւաքի հարկաւոր տեղեկութիւնները: Իսկ ինչ վերաբերում է այն հարցին, թէ ինչ միջոցներով պէտի թեմական դպրոցը իր գոյութիւնը պահպանէ, կասենք. եթէ թեմական դպրոցը Բագւում բացվելով կարող է զանազան հասոյթներով իր գոյութիւնը պահպանել, մի՞թէ նոյն հասոյթները չէ կարելի Շամախում բացվելի դպրոցին յատկացնել:

Չը մոռանանք յիշել և այն, որ մեր քաղաքի և գիւղերի հայերն էլ անցեալ ամսի 30-ին իրանց պատգամաւորն են ուղարկել Էջմիածին՝ (այժմ էլ այնտեղ է) թեմական դպրոցի բացման համար խօսելու Վեհափառ Կաթողիկոսի հետ: Իսկ այսօր շամախեցիները հեռագրով դիմեցին Կաթողիկոսին՝ խնդրելով որ իր որոշումը թեմական դպրոցի վերաբերմամբ՝ փոխի: Առաջիկայ շաբաթ էլ, բազմաթիւ ստորագրութիւններով խնդրագիր կուղարկվի:

Ա. Գարագաշեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Լայպցիգ, նոյեմբերի 5/17-ին

Մեր ընկերներից մէկը, որն այստեղ բժշկութիւն է սովորում և արդէն վեց կիսամեակ անցել է, Թիւրքիայի վերջին դէպքերի պատճառով իր բոլոր միջոցներից զրկված, այժմ անելանելի դրութեան մէջ է: Այստեղի ուսանողութիւնը՝ այլ ևս անկարող լինելով միջոցներ մատակարարել իր ընկերին, թոյլ է տալիս իրան դիմել ձեզ և ձեր լրագրի միջոցով հայ բարերարների և կարող անձանց ուշադրութիւնը հրաւիրել այդ ուսանողի դրութեան վրա: Անհրաժեշտ է միայն երկու և կէս տարվայ օգնութիւն, որպէս զի նա կարողանայ վերջացնել իր բժշկական դասընթացը: Ընկերութիւնը յոյս ունի, որ այս խնդիրը արձագանք կը գտնի մեր հասարակութեան շրջանում:

Օգնութեան համար խնդրում ենք դիմել հետեւեալ հասցէով՝—W. Nalbandian. Emilienstrasse, 24 III. Leipzig.

Հայկական ճեմարանական ընկերութեան
Նախագահ՝ Վ. Նալբանդեան
Քարտուղար՝ Ա. Զարդչեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Նոյեմբերի 12-ին Թիֆլիսի հայոց Վանքի եկեղեցու բակում կատարվեց գեներալ Ալխազովի թաղումը: Եղանակը շատ վատ էր, անձրեւային, ուստի թաղման ներկայ էր համեմատաբար փոքրաթիւ հասարակութիւն: Երկաթուղու կայարանից հանգուցեալի դիակը ուղեկցեցին մինչև եկեղեցու բակը զինուորական բարձրաստիճան մարդիկ. իսկ զօրքը Միքայէլեան կամուրջից յետ դարձաւ: Այն ժամանակ, երբ դիակը գերեզման իջեցրին, Արսէնալի շինութեան մօտ կանգնած զօրքը երեք անգամ հրացան և թնդանօթ արձակեց և վերջին զինուորական պատիւն տրաւ հանգուցեալ գեներալին:

—

Հարուստ Բագուն և աղքատ Շամախին, ինչպէս երևում է, վէճի են բռնվում, թէ որտեղ պէտք է հիմնվի թեմական դպրոցը—Բագու՝ թէ Շամախի: Երկու քաղաքին էլ պատիւ է բերում այդ փափագը՝ իրանց պատերի մէջ տեսնել թեմական կրթական հիմնարկութիւնը, և այդ պատճառով մենք միջոց կը տանք, որ «Մշակի» էջերում արտայայտվեն երկու կողմերի կարծիքները: Ի տխրութիւն շամախեցիների պէտք է գուշակենք, որ ինչպէս անցեալ տարի Աստրախանի թեմական դպրոցի հարցում, յաղթութիւնը փոքրիկ Արմաւիրից անցաւ մեծ Աստրախանի կողմը, այնպէս էլ այս անգամ, հաւանօրէն, յաղթութիւնը Բագուի կողմը կը մնայ: Այդ, ի հարկէ, չէ արգելում փոքրիկ Շամախուն՝ պաշտպանել իր հայեացքները:

—

Կ. Պօլսի մի լրագրում կարդում ենք. «Իզմիրի մէջ հայ տիկնայք և օրիորդք այս օրերս հանգանակութեան ձեռնարկեր են՝ տեղւոյն Ս. Ստեփաննոս եկեղեցւոյ աւագ խորանին ճաքոնական փառաղարդ վարագուրով մը օժտելու համար»: Մենք մինչև այժմ աւելի լաւ կարծիք ունէինք Զմիւռնիայի հայ կանանց զգացմունքների մասին, և ենթադրել անգամ չէինք կարող, որ նրանք այժմ կարող են փողեր հանգանակել... «ճաքոնական փառաղարդ վարագոյր» գնելու համար...

—

Երէկ ստացանք Վիէննայից, Մխիթարեան միաբանութեան նոր հրատարակած «Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վիէննա», որ կազմել է Հ. Յակոբոս վ. Տաշեան: Դա մի ահագին հատոր է, բաղկացած 1521 մեծ քառածալ երեսներից: 294 երես գերմաներէն է, մնացածը հայերէն: Գրքի մասին կը խօսենք մի ուրիշ անգամ: Առ այժմ այսքանը կասենք, որ նա ներկայացնում է ոչ միայն Մխիթարեան տպարանի, այլ և ամբողջ հայերէն տպագրութեան մէջ մի «գլուխ գործոց»: Հ. Տաշեան իր այս գործով հանդէս է բերել մի յամառ, երկարատև աշխատութիւն, որ զարմացնում է իր մանրամասնութիւններով: Դա եգիպտական մի աշխատութիւն է, որ ցոյց է տալիս թէ ինչեր կարող է անել մի անհատ, եթէ ունենայ սէր դէպի գործը և անընկճելի կամք:

—

Էջմիածնի տպարանական ժողովը, ինչպէս հաղորդում է «Արարատ» ամսագիրը, դիմել է թեմական առաջնորդին և կոնսիստորիաներին պատուիրելով, որ քահանաներից «ծննդեան և մկրտութեան տոմերից յետոյ խստիւ պահանջեն» «Արարատի» բաժանորդագինը և մինչև փետրվարի 1-ը հասցնեն Էջմիածին: Խեղճ քահանաներ. իրանց միակ յոյսը դրել են ծննդեան տօների արդիւնքի վրա, և ահա Էջմիածինը կարգադրում է, որ այդ օրերին «խստիւ պահանջեն» «Արարատի» բաժանորդագինը և խլեն նրանց ձեռքից մի քանի րուբլիները: Բայց ինչ անի խեղճ Էջմիածինը. ինքն էլ այնքան աղքատացել է, որ աղքատ տէրտէրների դրպանին է աչք տնկել...

—

Թիֆլիսի դումայի վերջին նիստում քաղաքային վարչութեան նոր անդամ ընտրվեց իշխան Ալէքսանդր Արղությինսկի: Ուրեմն մեր քաղաքային վարչութիւնը այժմ կազմված է հետեւեալ անձինքներից՝ Իվանենկո, Եւգրաֆ Խօսրօեվ, և նոր ընտրվածներ՝ Քրիստափոր Վերմիշեվ և իշխ. Ա. Արղությինսկի:

—

«Калужскій Вѣстникъ» լրագիրը հաղորդում է, որ Կալուգայի նահանգապետ Գալիցին, խօսելով իր թղթակցի հետ գաւառական մամուլի մասին, հետեւեալն է ասել. «Գաւառական մամուլի զարգացումը ես համարում եմ հասարակութեան ինքնաճանաչութեան և անկախութեան համապատասխան զարգացման նշան: Տպագրական խօսքը առհասարակ, և մանաւանդ գաւառում, հանդիսանում է վարչութեան ամենալաւ օգնականը թէ ազգաբնակութեան կարիքները բացատրելու, թէ նրա բարեկեցութիւնը բարձրացնելու և թէ ոչ ցանկալի երևոյթների դէմ կռուելու գործում:» Որքան որ ուրախալի է վարչական մի անձի բերանից մամուլի մասին այդպիսի համակրական խօսքեր լսելը, բայց—նկատում «Новости» լրագիրը—տեղական թերթը չտպում է՝ համարելով այդ հայեացքը «ժամանակի մի փառաւոր նշան:»

—

Վերջին հեռագիրները ցոյց են տալիս, որ Հնդկաստանի դրութիւնը շատ էլ անյուսալի չէ. սկսվել են անձրևները, ցանքսերը բաւարար հունձի յոյս են տալիս: Ռուսաց մամուլի մէջ, այնու ամենայնիւ, սովատանջ հնդիկներին օգնելու միտքը հետզհետէ տարածվում է: «Новое Время» լրագրի հրաւէրին արձագանք է տուել «Московскія Вѣдомости» լրագիրը: Վերջինիս մէջ տպված է Մոսկվայի միտրօպօլիտ Սերգիի հետեւեալ հրաւէրը. «Հնդկաստանում սովն է բռնացած: Աստուած մի արիւնից է կազմել ամբողջ մարդկային ցեղը: Ուստի սովատանջ մարդիկ, ուր և լինեն նրանք, մեր մերձաւորներն են, և մենք, ինչպէս Քրիստոսի վարդապետութեան հաւատարիմ հետեւողներ, պարտաւոր ենք օգնել նրանց»: Միտրօպօլիտը յայտնում է, որ ինքը առանձին մասնաժողով է կազմել նուիրատւութիւններ հաւաքելու համար: «Москов. Вѣдом.» յոյս է յայտնում, որ ամբողջ Մոսկվան

Իսկ Սարօն տարօրինակ մարդ դարձաւ: Զգում էր նա մի բան... Ոչ ոքի հետ մտերմութիւն չունէր, նոյն իսկ իր տանն էլ պարզ չէր խօսում: Նա շատ աշխատեց որ խուլթը առաջվայ նման դառնայ. շարունակ մառ էր գալիս, հաւաքում էր մարդկանց, հաւատացնում էր, որ կարելի է ոսքի կանգնել, սարերի երեսից սրբել ամօթը: Գուցէ նա իր սրտինն էր ասում, բայց ցաւն այն էր, որ ոչ ոք այլ ևս նրան չէր հաւատում: Մի օր տեսան Սարօին ծմակի ծառից կախված. արդեօք ինքն էր իրան խեղդել, թէ մէկը վրէժ էր հանել: Գաղտնիք էր այդ մահը:

Երկու օր առաջ Սարօն յայտնել էր Եղուարդի տէրտէրին, որ ինքը այս ինչ տեղը թագցրած ունի երկու սափոր արծաթ փող: Զաւակ չունէր նա և փողը իր մահից յետոյ տալիս էր ժողովրդին: Նրա դիակը հանեցին թումբի գլուխը, ամեն գիւղից մարդ եկաւ. հարկաւոր էր իմանալ թէ ուր պէտք է դնել Սարօի ոսկորները: Ժողովուրդը ընդունեց երկու սափոր արծաթը: Այն տարին շատ վատ էր բերքը, հարկ տալու կարողութիւն չէր մնացել ժողովրդի մէջ. վճռեցին որ Սարօի փողով հատուցանեն հարկերը. և դրա փոխարէն կէսօրից մինչև արևամուտը դիակը պահում են Եղուարդի եկեղեցու չէմքի կողքին և ապա լուռ թաղում են գիւղի գերեզմանատան անկիւնում:

Այն միջոցին, երբ գիւղապետ Մուսէն կարգադրեց որ չորս մարդ միւս օրը գան իր մօտ, որպէս զի միասին հանեն սափորները ցոյց տուած տեղից, մարդիկ մօտեցան դիակին և վերցրին նրան: Բայց յանկարծ առաջ եկաւ Թառուկ գիւղի երէցը և ասաց.

—Սպասեցէք: Սա մեղք չէ, որ ես եմ անում: Ժողովուրդ, Սարօի արծաթը պիղծ է...

Մարդիկ ցած դրին դիակը: Իսկ տէրտէրը շարունակեց.

—Այս տարի Զատկին Սարօն եկաւ ինձ մօտ և շատ աղաչեց, որ մի լաւ խոստովանեցնեմ նրան: Երկար նա չոքած էր իմ առաջ, երեսը քարերին էր քսում, պատմում էր իր մեղքերը, իսկ ես թողութիւն էի տալիս: Երբ եկաւ «Պահպանիչի» ժամանակը, ես ձեռքս նրա գլխին դրի, բայց նա յետ քաշեց ձեռքս: Դեռ չէր վերջացրել. սակայն այլ ևս խօսել չէր կարողանում. տեսայ, մարդը դողում է, ատամները միմեանց զարնելով: Բռնեցի նրա ձեռքը, ուզում էի վերկացնել, բայց նա ինքն սկսեց ինձ դէպի իրան քաշել, ձեռքով նշաններ անել, որ ես աւելի ցած խոնարհվեմ: Այդ էլ կատարեցի, ճակատս համարեա քարի վրա էի դրել: Սարօն մի ինչ որ բան շշնջում էր: Ականջներիս չէի հաւատում, նորից կրկնել տուի և այս անգամ պարզ լսեցի նրա բերանից, որ այդ երկու սափոր արծաթը նա ստացել է Ագուաւաքարի մօտ, թագաւորի մարդկանցից, ու այդպէս ծախել է մեզ: Ի՞նչպէս էր նա թողութիւն խնդրում, ի՞նչպէս էր կուրծքը ծեծում: Ես յայտնեցի որ թողութիւն չեմ տայ և վերկացայ: Սարօն մրմնջում էր, աղաչում. երբ ճար չեղաւ, սկսեց արտասունք էլ թափել: Աշխարհի մէջ շատ մեղքեր կան, որոնց կարելի է լուանալ արտասունքով. բայց Սարօն մարդասպան չէր, իր մօր ծիծը չէր կտրել, իր քրոջ պատիւը չէր ծախել, որպէս զի արտասունքը օգնէր նրան: Ամբողջ խուլթն էր նա ծախել, հազարաւոր մարդկանց վիզն էր ծանր շղթայ անցկացրել: Իսկ այդպիսի մեղք թողութիւն չի գտնի ոչ այստեղ, ոչ երկնքում, ոչ իսկ դժոխքում: Ես դուրս գնացի եկեղեցուց. իմ ետևից չոքէչոք քաշ ընկաւ Սարօն. և այնուհետև ես չը տեսայ նրան: Հիմա լսեցէք: Կարգը այնպէս է որ խոստովանահայրը ծածուկ պահէ, ինչ որ լսում է խոստովանքի ժամանակ: Բայց ես ասացի, որպէս զի Սարօն մեռնելուց յետոյ էլ չը խաբէ մեզ:

Ժողովուրդը յետ քաշվեց. Սարօն մենակ ընկած էր գետնի վրա: Մարդիկ նստոտեցին քարերի վրա. չիբուխ վառեցին, ծուխ արին, միտք մտքի տուին: Կէսօրն անց էր, երբ վերջացաւ խորհուրդը: Վճիռն այսպէս էր. դնել Սարօին այնպիսի տեղ, ուր նա հանգստութիւն չը գտնի. երկու սափոր փողը թաղել նրա ծոցում, որ նա յաւիտեան տանջվի. կամենայ ազատվել նրանից, բայց չը կարողանայ ազատվել: Իսկ Թառուկի երէցին ժողովուրդն ասաց, որ նա խուլթի մէջ մի լաւ խոստովանահայր է:

Վճիռը գործադրեց ինքը, ժողովուրդը: Նա գտաւ տեղը, կարգադրեց ինչ որ հարկաւոր էր: Ցիսուն թէ վաթսուն մարդ գործ տեսան: Այծի մաղից հիւսած չուաններ կախեցին, վարպետներն ու բանւորները իջան ձորի յատակը: Իջաւ և Սարօն. հէնց առաջին օրից անհանգիստ ջրերը սկսեցին ծեծել նրա մշտական խոնաւ բնակարանը: Իսկ արծաթը, խուլթի գերութեան գինը, պինդ պնդացրած է նրա ծոցում:

Այն օրից Վարդանի-կալում մի այլ գործ էլ բռնկվեց: Տարին մի անգամ դաշտի կողմից գալիս են հարկահան զինուորները և ուղղակի իջնում են կալում: Այդտեղ, նշանակած ժամանակին, պատրաստ են խուլթի մեծերը, որոնք և յանձնում են հարկը ու չեն թողնում, որ զինուորները մտնեն գիւղերը: Ամեն անգամ վէճ և աղմուկ է պատահում. սարեցին հաշիւ չէ պահում, և նրանից միշտ աւել են առնում: Կարգ է, որ հարկահաններն էլ շահվեն: Այդ էլ կատարում է խուլթեցին: Եւ երբ զինուորները հեռանում են, նա նայում է իրան, տնտղում է և տեսնում, որ բոլորովին պլոկված է: Բայց նա գիտէ, որ իւրաքանչիւր տարի իրանից երկու կաշի են հանում. մէկը ահա տարան զինուորները, միւսի ետևից շուտով կը գան վրանաբնակները:

Բայց ինչու խուլթեցին անպատճառ ուզում է, որ իրանից երկու կաշի քերթեն այն սպիտակ գերեզմանի դիմաց, որ նայում է ձորի խորութիւնից:

(Կը շարունակվի)

արձագանք կը տայ իր հովուապետի այդ հրաւէրին։

—

Մեզ հաղորդում են, որ նոյեմբերի 9 ին յանկարծամահ եղած Գէորգ քահանայ Գալստեանց կտակել է իր երեք յարկանի տունը Թիֆլիսի վանքի մայր եկեղեցուն, որի միաբան էր, այն պայմանով, որ տունը դառնայ եկեղեցու սեփականութիւն՝ իր կնոջ մահվանից յետոյ։ Բացի դրանից հանգուցեալը նուիրել է իր գրադարանը, աւելի քան 300 կտոր գիրք, Թիֆլիսի հոգեւորականութեան ալագայ ընթերցարանին։

—

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեզ գրում են. «Նոր եկած գաղթականների մէջ սաստիկ տարածված է տիֆը, այնպէս որ մէկ փալասի տակ պառկող 5—6 հոգի բոլորն էլ վարակված են այդ հիւանդութեամբ։ Վեհափառի կարգադրութեամբ վանական շինութիւններից մէկը, որ բաղկացած է 7 սենեակներից, նշանակված է գաղթական հիւանդների համար, սակայն այդ հիւանդները, այն էլ վարակիչ հիւանդները պառկած են վանքի գոմանոցում չոր քարերի վրա, առանց մնդի, շրջապատված անասունների աղբով։ Վանական բժիշկ Տէր-Խաչատրեան ոչ այցելում է, ոչ էլ օգնութիւն է հասցնում հիւանդներին, թէև ճեմարանի վարչութեան առաջարկութեամբ Վեհափառը աւելացրել է նրա ռոճիկը տարեկան 300 րուբլիով։»

—

ՌՕՍՏՕՎԻՑ հեռագրում են «Петербургскія Вѣдомости» լրագրին, որ Կովկասում կազմվում է մի նոր բէլգիական ընկերութիւն հանքային հարստութիւնների շահագործութեան համար, 1,200,000 ր. հիմնական դրամագլխով։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Վանում օրվայ խնդիրը ընդհանուր հիւանդութիւններ և մահերն են. Վանից ամեն մի եկեղեցին օրական ընդունում է, 8, 10, 13 ննջեցեալ, իսկ քանի մի օր առաջ Ցայնկոյաձորոյ գերեզմանոց տարան 17 մեռեալ։ Քանի քանիներ կը մեռնին՝ կերթան չէ թէ հիւանդութեան ծանրութեան պատճառաւ, այլ պարզապէս անխնամ մնալուն համար. երկրի մէջ դեղեր կը պակասին. քանի քանի անգամ բժիշկներ հարկադրվեցան միշտ փոխել իրենց դեղագրերը՝ վասն զի նշանակված դեղերը, ուր որ փնտռէին, չէին կրնան գտնել։

—

Ֆրանսիական ազգային ժողովի պատգամաւոր Ժօրէս, որի խօսած գեղեցիկ ճառը մեզ հաղորդեց հեռագիրը, ստացել է Անգլիայի աշխատող դասակարգի կօմիտեից, որ կազմակերպել էր Հայդ-Պարկի միտինգը, հետեւեալ նամակը.

«Ցարգելի պարոն. Մեծ հաճութեամբ կարդացինք մենք Ֆրանսիական պարլամենտի այն արձանագրութիւնը, որ պարունակում էր իր մէջ ձեր և ուրիշների արտասանած ճառերը, որոնցով յայտնեցիք ձեր մեծ երկրի, Ռուսաստանի և Անգլիայի վրա ծանրացած մեծ պատասխանատուութեան մասին։ Մեր երկրի աշխատող մարդիկ, ինչպէս միշտ, այնպէս և այժմ, նախանձախնդիր են ազատութեան և մարդասիրութեան, չը զանազանելով մարդկանց գոյնը, կրօնը և ազգութիւնը։ Վերջին ամիսներում նրանք շատ ջանքեր գործ դրին արգելելու հայերի կոտորածները և մի ազգի ջնջումը։ Մենք համատացած ենք, որ դուք և ձեր բարեկամները Ֆրանսիական ազգի մի մեծ մասն էք ներկայացնում, մենք ուրախութեամբ կարդացինք ձեր պաշտպանութիւնը արդարութեան համար և դառնալով ձեզ յայտնում ենք, որ «բոլոր երկիրների աշխատող դասակարգերը պէտք է իրանց ձեռքն առնեն հայերի դատը»։ Մենք միանում ենք ձեզ հետ՝ սնդելով այն պարտաւորութիւնների վրա, որ ունեն Եւրօպայի ազատ մարդիկ այն մարդկանց դիմաց, որոնք Թիւրք կառավարութեան ճնշումի տակն են։

«Մենք, ձեզ դիմողներս՝ այն մասնաժողովի անդամներն ենք, որ կազմակերպեց Հայդ-Պարկի միտինգը աշխատող դասակարգերի, զանազան ընկերակցութիւնների և կրօնական համայնքների անունից։ Մենք յայտնում ենք, որ մենք պատրաստ ենք պաշտպանել ամեն մի կառավարութիւն, ազատամիտ թէ պահպանողական, եթէ նա միջոցներ ձեռք կառնի արգելք լինելու պետութիւնների մէկը միւսի հաշուով ընդարձակվելուն և պատերազմների առաջն առնելուն, բացի մի դէպքից, երբ գործը վերաբերում է բռնութեան դէմ բողոքելուն և ճնշման դիմադրելուն։

«Թոյլ տուէք յայտնելու մեր խորին յարգանքը և համակրութիւնը ձեր երկրին և յուսալու, որ մեր երկու ազգերի մէջ եղած հաշտութիւնը և բարեկամութիւնը չը խանգարվի երբէք, և մենք մեր ընդհանուր շահերի և փոխադարձ յարգանքի անունով եղբայրաբար պաշտպան հանդիսանանք տանջվող մարդկութեան համար»։

Ստորագրել են՝ Բրօդհըրստ և Բուլանդս։

—

Րէյտերի գործակալութիւնը հաղորդում է նոյեմբերի 12-ից հետեւեալը. «Այսօր Կ. Պօլսում կայացաւ հայերի մեծ ժողով, Ստեփան փաշայի նախագահութեամբ։ Ներկայ էին 62 քուէ տուողներ։ Ընտրեցին կրօնական և քաղաքական ժողովների անդամներին։ Ժողովը անցաւ առանց միջնադէպերի։ Ճառերը հանդիսա էին և խոհեմ։ Արտաքին գործերի մինիստրի օգնական Արթին փաշան ընտրվեց քաղաքական ժողովի անդամ։ Անդամների ցուցակը ուղարկված է սուլթանի հաստատութեան։

—

Հայոց պատրիարքի ընտրութեան առիթով Կ. Պօլսից «Temps» լրագրի թղթակիցը գրում է. «Պէտք է հեռու մնալ ցնորքներից։ Իզմիրլեանի ընտրութիւնը փոքր ի շատէ ազատ էր։ Բայց հայերի անկախութիւնը այդ ժամանակից անհանգստութիւն էր պատճառում Թիւրք կառավարութեան և դարձաւ մի գլխաւոր պատճառ այն սարսափելի ճգնաժամի, որ սկսվեց շուտով։ Մնացածը լրացրին յեղափոխական կօմիտէները։ Ի՞նչ է այժմ մնացել հայոց անկախութիւնից։ Ցաղթութիւնը մնում է միայն այն կուսակցութեան կողմը, որին կառավարութիւնը տալիս է գոյութեան իրաւունք, որովհետև այդ կուսակցութիւնը անպայման անձնատուր է եղած իրան։ Այժմեան ընտրութիւնների ժամանակ տեղի ունեցող խնդիրները հազիւ թէ երբ և իցէ հրապարակ հանվեն, բայց անկասկած է, որ այդ ընտրութիւնները ազատ չեն լինի։ Պէտք է ուշադրութիւն դարձնել, թէ երկար տատանումներից յետոյ ինչ շտապով հաւաքվեց հայոց ազգային ժողովը։ Օրէնքով ժողովը բաղկացած պիտի լինի 140 անդամներից, բայց հրաւիրված կը լինեն միայն 75 անդամներ այն պատրուակով, թէ միւս անդամները կամ կենդանի չեն, կամ հեռացել են Թիւրքիայից, կամ թէ այնքան հեռու տեղ են ապրում, որ չեն կարող ժամանակին Կ. Պօլիս հասնել։ Ենթադրում են նաև, որ յիշած 75 անդամներից միայն 60 հոգի ներկայ կը լինեն։ Եւ ահա անդամների այդ աննշան թիւը պիտի կատարէ նոր պատրիարքի ընտրութիւնը»։—Բերելով այս տեղեկութիւնը, «Биржевыя Вѣдомости» լրագիրը աւելացնում է, որ այդ կարգով տարած ընտրութիւնների հետեւանքը կը լինի այն, որ Բ. Դրան մի նոր կրէատուրան կաւելանայ։

—

Կ. Պօլսում վերջերս կատարված պատրիարքական ընտրութիւնների ժամանակ, ինչպէս հաղորդում են արտասահմանի լրագիրները, վերջնականապէս ջարդվեց Նուրեանի կուսակցութիւնը։ Թէ ինքը Նուրեան, թէ իր սիրելին՝ Բարթուղիմէոս ստացան երեք-երեք ձայն։

Ի՞նչ էր Նուրեանի կուսակցութիւնը։ Հաստատվելով այնպիսի ժամանակ, երբ Թիւրքաց մայրաքաղաքում խօսելը վտանգաւոր էր, նա իր նշանաբանը ընտրեց սահմանադրութեան վերջնական և անդառնալի տապալումը. դրա տեղ նա երազում էր նորից կենդանութիւն տալ հին ամիրայական սիստէմին, որ պատրիարքին ծառայեցնում էր ամիրաների դասին, ուրանալով մնացած դասակարգերի շահերը։ Ամիրայութիւնը այժմ գոյութիւն չունի, բայց նրա տեղը բռնում է էֆէնդիական դասակարգը, որ նոյնպիսի ձգտումներ ունի, որ միշտ կամենում է ցոյց տալ, թէ իր բարեկեցութիւնը հանրային բարեկեցութիւն է նշանակում։ Նուրեան, օգուտ քաղելով այն բոլոր միջոցներից, որ տալիս էին ժամանակը և հանգամանքները, շատ աշխատեց տարածել այն միտքը, որ սահմանադրական կարգերը օրվայ չարիքի միակ պատճառն են։

Բայց, ինչպէս երեւում է վերջին տեղեկութիւններից, վճռական րօպէին, երբ պատրիարքի ընտրութեամբ պիտի որոշվէր՝ կա՞յ արդեօք սահմանադրութիւն, թէ ոչ, Նուրեանի դէմ դուրս եկաւ մի այլ կուսակցութիւն, որի գլխաւորներն են՝ Արթին-փաշա Դադեան և Նորատունկեան էֆէնդի։ Այս կուսակցութիւնը ներկայացնում է էֆէնդիական դասակարգի աւելի չափաւոր պահանջները։ Պահպանելով սահմանադրական կարգերը, նա ձգտում է գործերի դրութիւնը վերադարձնել նախկին վիճակին. այսինքն, հիմք ունենալով կառավարութեան հետ հաշտութիւն կայացնելու սկզբունքը, աշխատել, որ սահմանադրական մարմինները դրաւեն կառավարութեան վստահութիւնը և այդպիսով վերահաստատել նոյն դրութիւնը, որ գոյութիւն ունէր Աշըգեանից առաջ։

Տանելով ընտրութիւնների ժամանակ կատարեալ յաղթութիւն, այդ կուսակցութիւնը խլեց սահմանադրութեան վիճակը Նուրեանի ձեռքից։ Իսկ իր ծրագրած ուղղութիւնը գլուխ պիտի բերէ նոր պատրիարք Օրմանեան եպիսկոպոսը։

Իբրեւ դրութիւնն այսպէս են ներկայացնում արտասահմանեան լրագիրները։ Եւ եթէ դա բոլորովին ճիշդ է, մեզ մնում է արձանագրել այն մխիթարական փաստը, որ Նուրեանները, Բարթուղիմէոսները նոյն իսկ Կ. Պօլսի այժմեան դրութեան մէջ չը կարողացան անցկացնել իրանց անհամակրելի ծրագիրը։

—

Գլադստոն ուղղել է իտալական ազգային եկեղեցու մինիստրին մի նամակ, որի մէջ յայտնում է, որ ինքն իտալական ազգից մեծ սպասելիքներ ունի հայերի վերաբերութեամբ։ Նա չէ հաւատում, որ լատին եկեղեցու պաշտօնեաները անտարբեր մնային դէպի այդպիսի խնդիրներ։ Նա յոյս ունի, որ եթէ անտարբերութիւն էլ կայ, շուտով այդ եկեղեցականները կը սթափվեն լեթարգիայից և բոլոր քրիստոնեաները միասին կը մարտնչեն սուրբ գործի համար։

—

«Contemporary Review» ամսագրում տպած իր յօդուածում պրօֆէսօր Բամզէյ պատմութեան մէջ միայն երկու դէպք է յիշում, երբ սառնասիրտ կերպով կոտորել են մէկ ամբողջ ժողովուրդ։ Այդ դէպքերից մէկն է արևելեան քրիստոնեաների կոտորածը IV-դ դարում Դիօկլէտիանոսի ժամանակ, և հայերի այժմեան կոտորածը։ Նա նախագուշակում է, որ այդ վերջինն էլ, այսինքն հայերի կոտորածը, նոյնպէս տխուր հետեւանքներ կունենայ եւրօպական ազգերի համար, որպէս առաջինը։ Այն երկիրը, ուր IV-դ դարում եռում էր գործունէութիւնը, անապատ դարձաւ և նրա մէջ մի քանի դար շարունակ կարծես մեռաւ որ և է կեանք։ Փոքր-ասիական քաղաքներում այդ դարերի պատմութեան ոչինչ հետքեր չը մնացին մարդկութեան համար, և այդ յանկարծակի ընդմիջումից պարզ երեւում է, որ Դիօկլետիանոսի ժամանակ կատարվում էր ամբողջ ժողովրդի նոյնպիսի նախամտածած, անխնայ ջնջումն, որպէս և Աբդուլ-Համիդի ժամանակ։ Հեղինակը ամենևին նախապաշարված չէ յօգուտ հայերի. նա խոստովանում է նրանց ագահութիւնը, հարստութիւն ձեռք բերելու համար միջոցների մէջ խտրութիւն չը դնելը, որը, բնականաբար, ատելութիւն է յարուցանում Թիւրքերի նման մի պարզ և ծոյլ ժողովրդի մէջ, որոնք ընդունակ չեն մրցել նրանց հետ՝ հարստանալու գործում։ Բայց հայերին պատժում են ոչ թէ նրանց վատ յատկութիւնների համար, այլ նրա համար, որ նրանց մէջ զարթել է ձըգտումն դէպի լուսաւորութիւն, որ նրանք պաշտպանում են իրանց մարդկային արժանաւորութիւնը, իրանց մարդկային իրաւունքները։ Միսիօնարների ազդեցութեան տակ, նրանք սկսեցին դպրոցներ, գիմնազիաներ բանալ, սկսեցին պահանջել յարգանք դէպի իրանց անձնական պատիւը, դէպի իրանց կանայքը, և ահա այդ տարրական իրաւունքների պահանջը կասկած յարուցեց սուլթանի գաղտնի խորհրդականների մէջ։ Ակնարկելով հայերի օգտին եղած հանգամանքը, հեղինակը յուսահատված ասում է. «Ահա կրկին հասնում է ձմեռը։ Հայերը մերկ են և սոված։ Արդեօք աւելի մարդասէր քայլ չի լինի մեր կողմից թողնել, որ նրանք շուտ մեռնեն, քան երկարացնել նրանց հոգեվարքը այն փշրանքներով, որ մենք տալիս ենք նրանց։»

—

«Kölnische Zeitung» լրագիրը հաղորդում է. «Կ. Պօլսից ռուսաց դեսպան Նէլիդօվի և ֆրանսիական դեսպան Մօնտէբելլօի միաժամանակ հեռանալը մի պատահականութիւն չէ։ Մի շատ կարճ միջոցում տեղի պիտի ունենան խորհրդակցութիւններ, որպէս զի հաշտեցնվեն այն հակառակ հայեացքները, որոնք գոյութիւն ունեն Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի մէջ Թիւրքիայի վերաբերմամբ։ Ֆրանսիան գրավոնապէս ուզում է, որ ստիպողական միջոցներ ձեռք առնվեն, եթէ Թիւրքիան չը պահէ իր տուած խօսքը րէֆօրմների մասին և կարծում է որ այդ խօսքը կարելի կը լինի իրագործել Թիւրքաց ֆինանսները բարեկարգելուց յետոյ։ Իսկ Ռուսաստանը, ընդհակառակն, դէմ է որ և է ստիպողական միջոց գործադրելուն։ Այս հանգամանքը Կ. Պօլսի ֆրանսիական և ռուսաց դեսպանների մէջ յաճախ տարաձայնութիւնների պատճառ է դառել։ Ռուսաստանը դէմ է նաև, որ կարգի բերվեն Թիւրքիայի ֆինանսները։»

ԼՈՒՐԵՐ Կ. ՊՕԼՍԻՑ

(Կ. Պօլսի լրագիրներից)

—

«Խարբերդի կուսակալի օգնական Տօղրամաճեան Ստեփան և Մէքթուպճը Լուսլ Սապրի էֆէնտիներն՝ ինչ ինչ քննութեանց համար Ակնն գացեր են»։ Երևի հաստատելու, որ Ակնի կոտորածների մէջ էլ հայերն են մեղաւոր...

«Մշոյ կառավարչի օգնական կարգեցաւ Օրբէլեան Սարգիս էֆէնտի, որ երբեմն հանքաց ու անտառաց վարչութեան գլխաւոր քարտուղար էր։ Գարահիսարի-Շարգիի կառավարչի օգնականութիւնը՝ Անթալիոյ երեւելիներէն Նիքօլաքի էֆէնտիի։ Կինճի կառավարչի օգնականութիւնն՝ Ասորւոց պատրիարքարանի քարտուղար Ճըրճիս էֆէնտիի։ Թոգատի կառավարչի օգնականութիւնն՝ Գօսթաքի էֆէնտիի, որ Եանեայի ու Եէնիշէհիրի մէջ թարգմանի պաշտօն վարած է։— Երզընկայի կառավարչի օգնականութիւնն՝ արտաքին թղթակցութեան պաշտօնեայ Տալէնտա էֆէնտիի։»

Հարկաւոր է արդեօք աւելացնել, որ այդ «պաշտօնեաները» այնպիսի հայեր և յոյներ են, որ մահմետականից էլ աւելի հայատեաց են և բռնաւոր...

ՆԱՄԱԿ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՑ

—

Բօստօն, Նոյեմբերի 4-ին

Հոկտեմբերի վերջի երկու շաբաթները Միացեալ-Նահանգաց նախագահի ընտրութեան պատրաստութիւնը խիստ կերպարանք մը ստացաւ։ Ամեն կուսակցութիւն, թէ դեմօկրատ և թէ հանրապետական, քաղաքական կամ հասարակական գործողներ, հրապարակախօսներ, դպրոցներու կամ գօլէճներու տեսուչներ և առնոց հետ միատեղ ուսեալ քարոզողներ կը ջանային հասարակութեան ուշադրութիւնը և համակրութիւնը գրաւել դէպի իրենց կուսակցութիւնը։ Պէտք էր զոհել ժամանակ, ստակ և աշխատութիւն յաղթանակը տանելու համար, վասն զի նոյեմբերի 3-ը կը մօտենար։ Երկու տարբեր կուսակցութեանց զօրաւորագոյնը հարուստ դասակարգի կուսակցութիւնն էր, այսինքն հանրապետականները։ Տեսակ տեսակ քլըպներ կազմելն, միացեալ կամ առանձին ժողովներ գումարելն, փողոցներու մէջ մարդ ընելն սովորական բաներ եղան, այնպէս որ 10—12 երեսէ բաղկացեալ օրաթերթերը ժողովներու արձանագրութեամբ լեցուած էին։

Սակայն ամենէ հետաքրքրականը ատոնք չէին, որչափ հասարակ ժողովրդի մէջ եղած տաք և կծու վիճաբանութիւնները, որոնց արդիւնքը շատ անգամ կռիւ եղաւ։ Եւ ասկէ զատ՝ շատ մը մարդիկներ գրաւ կը դնէին, մանաւանդ հարուստները, հազարաւոր դօլարներով և ստացուածքներով, և այլն։ Հասարակ ժողովուրդը, նրանց նայելով, ինքն ալ կը մասնակցէր այդ բանին իր կարողութեան համեմատ։ Ահա գրաւի մասին մի քանի տեղեկութիւններ։ Մի մարդ 300,000 դօլար գրաւ դրած էր Պրայընի համար 100,000 դօլարի փոխարէն։ Մի ուրիշ՝ 500 դօլար գրաւ դրեց Պրայընի համար 10-ի փոխարէն։ Նաև մի ուրիշ, ինչպէս գրած էր «New-York Sunday Journal» լրագիրը, նոյեմբերի 1-ի թիւի մէջ, իր կինը գրաւ դրած էր Պրայընի թեկնածութեան համար։ Ասոր որչափ ստոյգ ըլլալը չեմ գիտեր, բայց ինչ որ է, անշուշտ այս մարդիկը կորսնցուցին իրանց գրաւը։

Հոկտեմբեր 30-ին, իրիկուայ ժամը 8-ին, Բօստօնի ամեն գօլէճներու աշակերտներն ի մի հաւա-

քունելով՝ մարդ ըրին, մօտ 10,000-ի: Հոկտեմբեր 31-ին զարդարանքի օրն եղաւ. չէնքեր, պատուհաններ, խանութներ դրօշակներու մէջ կորսուած էին. կարծես յաղթութեան օր մը ըլլար: Նոյեմբերի 2-ին կրկին դպրոցականները (այս անգամ քիչ թիւով) մարդ ըրին. այս ամենը կըլլար հանրապետականներու կողմից: Դէմօկրատները տեսնելով, որ կարող չեն նրանց հետ մրցիլ, այլ և կարողութիւն չունին այդպիսի միջոցներ գործածել, ֆիզիկական ոյժով խանգարել ուզեցին այդ օրուայ մարդը: Խանգարելու պատճառ եղողները ուրիշ գօլէճի մը աշակերտներէն էին. կռուի միջոցին կարմիր հեղուկը կը հոսէր բերնէ ու քիթէ. գլխարկ և հանդերձներ պատռելը, մարդիկ ոտնակոխ ըլլալը, սովորական եղաւ. եթէ փօլիսները իրենց լախտերով մի քանիին գլուխը չի կոտրէին, կռուին վերջ չէր տրուիր: Կռիւը տևեց կէս ժամ:

Այդ օրն ալ անցաւ, հասաւ Նոյեմբերի 3-ը: Բոլորին սիրտը կը բաբախէր: Գուշակութիւններ, մարգարէութիւններ շատ կըլլային, բայց անորոշ: Առաւօտուն ժամը 6-ին սկսաւ քուէարկութիւնը, և տևեց մինչև իրիկուն ժամը 4-ը, որից յետոյ սկսան հաշուել: Քաղաքին մասնաւոր կենտրոնատեղիները հասարակութեան համար պատրաստուած էին մոգական լապտերներ՝ թիւերը ցուցնելու, մանաւանդ օրաթերթերու կողմից: Ժամը 5-էն սկսեալ ամէն ժամը մի անգամ նոր թերթեր լոյս կը տեսնէին նոր լուրերով և նմանապէս ամեն թատրօն յատուկ հեռագրաթելեր բերած էր բեմի վրա, ցուցնելու համար թիւերը խաղէն յետոյ: Ժամը 5-էն սկսան գալ թիւերը: Մեծամասնութիւնը Մակ-Կինլէյ կը շահէր գրեթէ: Ամբոխին ծափահարութիւնները ականջ կը խլացունէին: Թիւերու հետ միատեղ կուգային կուսյ լուրերն ալ. մի տեղ կռիւ ըրած են. մի տեղ դեմօկրատ մը հանրապետական մը սպանած էր, և այլն և այլն: Վերջապէս, չորեքշաբթի առաւօտ, Նոյեմբեր 4-ին, ժամը 3-ին, վերջին հեռագիրը յայտնեց, թէ Մակ-Կինլէյն է ընտրված Միացեալ-Նահանգաց նախագահ: Յաղթողներու հուրրաներն, ծափահարութիւններն ու բացականչութիւններն անվերջ էին:

Գ. Մգճեան

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիւրքաց ֆինանսները և սուլթանի հարեմը: Թիւրքիայի ֆինանսները վերջնականապէս քայքայված են. նրա պաշտօնեաները ռոճիկ չեն ստանում, կամ երբեմն ստանում են իրանց ստանալիքի քառորդ մասը. բայց սուլթանի հարեմը, «երջանկութեան դռները», —դարձեալ լի է գեղեցիկ սարկուհիներով, որոնցից իւրաքանչիւրը ունի իր շքեղ սենեակները և հագուստները, որոնք օսմանեան գանձարանին—ինչպէս հաղորդում են հաստատ աղբիւրից «Frankfurter Zeitung» լրագրին—12½ միլիօն պիաստրից աւելի են նստում տարեկան: Սակայն այդ գումարը որոշ չէ. նա կախված է փադիշահի քմահաճոյքից: Վերոյիշեալ լրագրի թղթակիցը բարձրացնում է ընթերցողների առջև այն անթափանցելի վարագոյրը, որի ետևից ծածկված է սուլթանի հրճուանքների այդ մենաստանը: Առաջին դերը հարեմում խաղում են «կադինները», որոնք անուանվում են «առաջին», «երկրորդ», «երրորդ», նայելով աւագութեանը, այսինքն այն ժամանակին, երբ նրանք ստացել են այդ աստիճանը: Նրանց մէջ առաջին տեղը պատկանում է սուլթանի նախածին որդու մօրը, որը «սուլթանուհի վալիդէի» տիտղոսն է ընդունում, այսինքն սուլթանի մայրը, եթէ նրա որդին գահ է բարձրանում: Այն ժամանակ նա երկրորդ տեղն է գրաւում կայսրութեան մէջ, ունի իր պալատը և վայելում է այրի կայսրուհու բոլոր պատիւները և ամբողջ ազատութիւնը: Նա ահագին եկամուտներ ունի և յաճախ մեծ ազդեցութիւն ունի քաղաքական գործերի վրա: Ներկայումս կադինները ընտրվում են գլխաւորապէս չէրքէզուհիներից. դրանք բոլորը նախկին սարկուհիներն են, որոնք ընծայված են սուլթանին իր մօր, քոյրերի կամ մօրաքոյրերի կողմից, կամ թէ գտել են գործակալները: Նրանք բոլորն էլ հաւասար իրաւունքներ են վայելում, իւրաքանչիւրը ունի սարկուհիների և ներքինիների իր շտաբը, իր սենեակները՝ քիօսկներով, բաղնիքներով, պարկերով, և մանր ծախսերի համար տարեկան ստանում է 25,000 պիաստր: Բոլոր մնացած ծախսերը սուլթանի գանձարանն է անում: Բայց կադինները մինչև անգամ իրաւունք չունեն աթոռների և թիկնաթոռների վրա նստել սուլթանի ներկայութեամբ, այլ նըստում են յատակին, բարձերի վրա: «Սուլթանուհի» տիտղոսը միայն սուլթանի աղջիկները ունեն: Սարկուհին, երբ կադին է դառնում, պէտք է կտրի բոլոր յարաբերութիւնները իր ազգականների և առհասարակ արտաքին աշխարհի հետ: Դրա պատճառը այնքան խանդոտութիւնը չէ, որքան այն, որպէս զի կարելի լինի խուսափել ինտրիգներից և զանազան խնդիրքներից: Սուլթանի հարեմին չը պատկանող ոչ մի կին իրաւունք չունի մտնել ոչ կադինների, և ոչ էլ սուլթանի ընտանիքի ամուսնացած իշխանուհիների մօտ: Մինչև անգամ դեսպանների կանայք, որոնք յաճախ աշխատում են այդ իրաւունքը ձեռք բերել, միշտ ստանում են քաղաքավարի, բայց կտրական մերժումն: Սուլթանի հարեմում ներկայումս 350 կանայք կան, որոնց թւում մօտ 150 նէգրուհիներ, որոնք զանազան ծառայութիւններ են կատարում: Սուլթանի հարէմի կանանց վարքի վրա ամենախիստ հսկողութիւն կայ: Կադինների ննջարանների պատերի մէջ ապակեայ խորշեր են շինված, որոնց մէջ ամբողջ գիշերը վառված են լամպաներ, որոնք լուսաւորում են թէ սենեակների ներսը, և թէ այն նախասենեակը, ուր հսկում է ներքինին: Գլխաւոր ներքինին նշանաւոր դեր է խաղում ոչ միայն սուլթանի հարէմի մէջ, բայց յաճախ երկրի քաղաքական գործերում: Դա սուլթանի ամենամօտ անձնաւորութիւնն է, որից շատ բան է կախված և որը շատ վտանգաւոր կարող է լինել սուլթանի համար: Ամենքին յայտնի է, որ ներկայումս էլ գլխաւոր ներքինին և պալատական ուրիշ սիրելիներ այնպիսի ազդեցութիւն ունեն Աբդուլ-Համիդի վրա, որ դրանց մօտ ոչինչ են դառնում նրա մինիստրների բոլոր խորհուրդները:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՎԱՐՇԱՎԱ, 11 Նոյեմբերի: Պրիվիսլեան ճանապարհի Պէլֆօվիզին կայարանում ահագին հըրդեհը Նոյեմբերի 11-ին 150,000 րուբլու վնաս հասցրեց:

Այսօր, առաւօտեան, Տերասպօլեան Ցարուվօկ կայարանում խորտակվեց ապրանքատար գնացքը. երկու շոգեմեքենայ և 12 վագօններ ջարդվեցին:

ԼՕՆԴՕՆ, 11 Նոյեմբերի: Թիւրքաց ոստիկանութեան ձեռքով այս օրերս Մարաշում ձերբակալված Մակալլում պաստորին արձակեցին բանտից: Անգլիական դեսպանը բողոքեց Մակալլումի կալանաւորման դէմ:

«Times» լրագրին Կ. Պօլսից հաղորդում են, թէ դեսպանները տեղեկացրին Բ. Դրան, որ թէև Թիւրքաց կօմիսարներ չեն նշանակված, բայց Կրետէ կղզու ժանդարմէրիան վերակազմելու համար խառն յանձնաժողովը հինգշաբթի կը սկսի իր գործունէութիւնը:

ԲՕՄԲԷՅ, 11 Նոյեմբերի: Բաժպուտանա նահանգում անձրև եկաւ: Այն տեղերում, ուր անձրև եկաւ, սովը պակասեց, բայց դեռ ոչ կատարելապէս:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 12 Նոյեմբերի: Կրետէի ժանդարմէրիան վերակազմելու յանձնաժողովը, որ պէտք է ճանապարհ ընկնէր վաղը, չի գնայ, որովհետև ռուսաց կողմից մի քանի երկրորդական հարցեր են յարուցված: Յանձնաժողովի եւրօպացի անդամները, ֆրանսիական և անգլիական, ճանապարհ են ընկնում հինգշաբթի:

ԿԱԼԿՈՒՏՏԱ, 12 Նոյեմբերի: Բէնգալեան շըրջանների մեծամասնութեան մէջ անձրևներ գալու պատճառով բերքի յոյսերը լաւացան: Եթէ այդ յորդառատ անձրևները շարունակվեն,—ծանր սովի անմիջական վտանգը կը վերանայ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 12 Նոյեմբերի: Նոյեմբերի 11-ին տօնվեց Գատչինա քաղաքի հարիւրամեակը:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 13 Նոյեմբերի: Թիւրքերի ձերբակալութիւնը շարունակվում է: Ձերբակալվեցին շատ հոգևորականներ: Մի հայուհու հետ ամուսնացած ծովային օֆիցէրը փախաւ արտասահման:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Նոյեմբերի 12-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ. .	93 ր.	30 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ — . .	45 »	72½ »
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	37 »	15 »
Ոսկի — — արժէ . .	7 »	50 »
Մաքսային կուպօններ — . .	149 »	— »
Բօրսային դիսկօնտ — . .	6—7 »	— »
4% պետական րէնտա	99 »	— »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ,	295½ »	— »
— — երկրորդ —	255½ »	— »
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	213¼ »	— »
5% պետական երկաթուղ. րէնտա	— »	— »
4% ներքին փոխառութեան . . .	98¼	— »
4½% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	101 »	— »
Ազն. կալ. Պետ. բանկի խաղարկութ.	— »	— »
4½% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	101 »	— »
փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ. .	— »	— »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ ընկերութեան օբլիգացիաները.	101¼ »	— »
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	100⅞ »	— »
Օդեսայի — —	100⅝ »	— »
Թիֆլիսի — —	98 »	— »
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% — . .	101 »	— »
5% — — — . .	98¾ »	— »
Քութայիսի — — . .	101 »	— »
5% — — — . .	98¾ »	— »

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Բաթ. դուրս է գալիս	9 ժ. 40 ր. առ.	11 ժ. 20 ր. գիշ.
Թիֆլիս հասնում է	9 „ 55 „ եր.	12 „ 25 „ ցեր.
Թիֆլ. դուրս է գալիս	10 „ 50 „ „	1 „ 10 „ „
Բաթու հասնում է	4 „ 49 „ „	7 „ 30 „ առ.
Բաքուից դուրս է գալիս	2 ժ. 30 ր. ցեր.	11 ժ. 5 ր. գիշ.
Թիֆլիս հասնում է	8 „ 21 „ առ.	5 „ 50 „ եր.
Թիֆլ. դուրս է գալիս	9 „ 30 „ „	6 „ 50 „ „
Բաքու հասնում է	9 „ 45 „ եր.	8 „ 15 „ առ.

ԴԻԼԻԺԱՆՍՆԵՐ

Հինգ հոգու համար		
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	7 ժ. առ.	9 ժամ. առ.
Գիշերում է	Մլեթում	Պասանաուր
Վլադիկավկազ հասնում է	6 ժ. երեկ.	8 ժ. երեկ.
Վեց հոգու համար (չեն գիշերում)		
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	9 ժ. 30 ր. առ.	7 ժ. երեկ.
Վլադիկավկազ հասնում է	12 „ —ցերեկ	8 „ 50 ր. „

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ

Հինգշաբթի, Նոյեմբերի 14-ին

հայ դերասանական ընկերութիւնը կը ներկայացնէ

Ի ՆՊԱՍՏ

Գ. Ա. ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

I

ՍՄԲԱՏ ԱՌԱՋԻՆ

Պատմական ողբ. 3 արար. հեղ. Ս. Հէքիմեանի

II

ԽԷՋՕԻ ԹՈՒՋԸ

Վօդէվիլ 1 գործ. հեղ. Է. Տէր-Գրիգորեանցի

Սկիզբը ճիշդ 8 ժամին:

ԲԺԻՇԿ ԶԱՐԳԱՐԵԱՆՑ

Մօսկվայի կայսերական համալսարանի մանկաբուժական կլինիկայի նախկին օրդինատօր, ընդունում է միայն հիւանդ երեխաներին ամեն օր, ժամի 11½—1-ը: Շաբաթ օրերը՝ ձրի: Հասցէն՝ Ստարօ-Իւստիտուտսկայա, տ. № 13. № 103 (շր.) 20—40

ԴՊՐՈՑ ԵՒ ՊԱՆՍԻՕՆ

ՏԷՐ-ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ

Երեխաների ընդունելութիւնը օգոստոսի 28-ից, պարապմունքները սեպտեմբերի 5-ից: Սաղօվայա փողոց, 46: 10—10

Բ ժ շ կ ա պ ե տ

Յ. Զ. ԼՈՐԻՍ-ՄԷԼԻՔԵԱՆ

Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր 5-ից մինչև 6 ժամը երեկոյեան: Վելիամինովսկայա. № 19: (№ 127) 5—5

ՊՏՂԱՀԱՍՏԱՅԻՆ ԷԿՍՏՐԱԿՏ

Ե. Բ. ԿԻՕԼԷՐԻ ԸՆԿ. ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ,

տալիս է կատարելապէս թափանցիկ, հիանալի գոյնի և համի խմիչք:

Ծախվում է

ԱՄԵՆ ՏԵՂ ԵՒ ԲՈԼՈՐ

աւելի նշանաւոր առևտրականների մօտ:

(25) 3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ

աւագների խորհուրդը հրաւիրում է այն անձանց, որոնք կը կամենային վերցնել ժողովարանի ԲՈՒՖԵՏԸ և ԽՈՀԱՆՈՑԸ, սկսած 1897 թւի յունվարի 1-ից մինչև 1899 թւի դեկտեմբերի 31-ը: Մանրամասն տեղեկութիւնների համար դիմել ժողովարանի գրասենեակը: Յայտարարութիւններ կընդունվեն միմիայն մինչև ներկայ տարւոյ դեկտեմբերի 1-ը: 1—1

ՄԵԾ ՄՕՍԿՕՎԵԱՆ ՀԻՒՐԱՆՈՑ

(Большая Московская Гостиница)

(ՐՕՍՏՕՎ ԴՕՆԻ ՎՐԱ)

Սրանով յայտարարվում է, որ Րօստօվում, Մեծ Սադօվայա փողոցի վրա, Հայ ազգատների եկեղեցական հոգաբարձութեան պատկանող տան մէջ, բացել եմ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՀԻՒՐԱՆՈՑ և ՃԱՇԱՐԱՆ, ամեն տեսակ յարմարութիւններով. Ձոխ և շքեղ կահկարասիքով զարդարված են սենեակները և էլէքտրական լուսով լուսաւորված: Կայ վեր բարձրանալու ՄԵՔԵՆԱՅ, ԼՈՂԱՐԱՆ և բնակվողների համար պէտք եղած միւս բոլոր պարագաները, եւրօպական առաջնակարգ հիւրանոցների օրինակով: Հիւրանոցը ունի մինչև անգամ թարգմաններ: (№ 130) 2—16

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍԵԼ ՓԱՌԱԿԱԶՄ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՕՐԱՑՈՅՑ 1897 Թ.

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՎԵՀ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ, Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ, ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ և այլ պատկերներով զարդարած

ԳԻՆՆ Է 20 Կ.

Վաճառվում է Թիֆլիսում, կենտրօնական և «Արարատ» գրավաճառանոցներում, վիճակային կօնսիստօրիաներում և հոգևոր կառավարութիւններում: Մեծ քանակութեամբ գնողին 20% զիջումն, եթէ դիմեն ս. Էջմիածնի տպարանական ժողովին այս հասցէով. Св. Эчміадзинъ, Типографич. Комитету. (№ 131) 3—10

ԹԿՎԻԲՈՒԼԻ ՔԱՐԱԾԽԱՅԻՆ ՀԱՆՔԵՐԻ ԵՒ ԲՐԻԿԷՏԻ

արդիւնագործութեան ընկերութեան վարչութիւնը սրանով յայտարարում է ի գիտութիւն գնողների, որ յիշեալ ընկերութեան բրիկէտների վաճառումը լինում է իր տեղում, պուդը 13 կոպէկով: Մանրամասն պայմանները կարելի է իմանալ հանքերի գրասենեակում:

Հասցէն հեռագիրների համար՝ «Тквибульскія копи, управленіе». Նամակների համար—Кутаисъ—Тквибули, Управленіе Тквибульскихъ копей и брикетнаго производства.

(№ 124) 10—15

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ Մ. ՋՄՇԿԵԱՆԻ

„ՊԱՏԻ“, „ԾՈՑԻ“ և „ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ“ 1897 Թ.

ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ

Ցանկացողները թող շտապեն յայտնելու, որպէս զի պատուէրները ժամանակին կատարվեն: (№ 120) 12—15

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ յայտնում է ի գիտութիւն ընկերութեան բոլոր անդամների, որ Նոյեմբերի 17-ին, կիրակի, երեկոյեան ժամը 7-ին Դումայի դահլիճում նշանակված է ընդհանուր ժողով, որի պարապմունքի առարկաները լինելու են՝

1) ընկերութեան ընդհանուր, այն է կենտրօնի (խորհուրդ) և 18 ճիւղերի 1895 թ. հաշիւների քննութիւնն ու հաստատութիւնը:

2) վերստուգող յանձնաժողովների զեկուցումները այդ հաշիւների մասին:

3) Հին-Նախիջևանի և Ցխինվալի տեղական վարչութիւնների նախահաշիւները և Կարսի ու Արմաւիրի յաւելուածական նախահաշիւները 1896 թ. համար:

Ընկերութեան 1895 թ. տեղեկագիրը տպագրված լինելով, անդամները կարող են մի մի օրինակ ստանալ՝ դիմելով ընկերութեան գրասենեակը (Սէրգիեվսկայա փողոց տուն № 16.) 3—3

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 13 Ноября 1896 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.